

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-73>

УДК 338.43:658.7:633

АГРОПРОДОВОЛЬЧІ ЛАНЦЮГИ ПОСТАЧАННЯ РОСЛИННИЦЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

AGRICULTURAL SUPPLY CHAINS FOR PLANT PRODUCTS: CURRENT CHALLENGES

Присяжнюк Юрій Валерійович
аспірант,
Поліський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4948-2306>

Prysyazhnyuk Yuriy
Polissia National University

У дослідженні проаналізовано сучасний стан, динаміку та проблеми агропродовольчих ланцюгів постачання рослинницької продукції в Україні в умовах воєнних викликів. Досліджено процес формування доданої вартості у рамках ланцюгів та оцінено зміни у їх структурі, що охоплює ланки виробництва та переробки продукції рослинництва, логістики і транспортування, зберігання та збуту сільськогосподарської сировини і продуктів її перероблення. Досліджено динаміку посівних площ та обсягів виробництва основних видів сільськогосподарських культур. Вивчено результативність виробництва зернових та зернобобових і олійних культур у розрізі різних за розмірами сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано тенденції експорту зернових та олійних культур до та після повномасштабного воєнного вторгнення.

Ключові слова: агропродовольчий ланцюг постачання, рослинництво, агропромислова продукція, додана вартість, експорт.

The study analyzes the current state, dynamics, and problems of agri-food supply chains of crops in Ukraine under wartime challenges. The process of value-added formation within the chains is examined and changes in their structure are assessed, covering the stages of crop production and processing, logistics and transportation, storage and distribution of agricultural raw materials and their processed products. It has been established that the share of value added generated in agriculture has almost halved, being partially replaced by the trade segment. The dynamics of sown areas and production volumes of the main crop types are studied and it has been determined that the sown areas and the production volumes of basic crops. The performance of grain, legume, and oilseed production is examined across agricultural enterprises of different sizes. The results of the analysis indicate that the smallest group of large producers (over 1,000 hectares) accounts for the main share of agricultural output, whereas the most numerous group of small enterprises (up to 200 hectares) has a significantly smaller share in total production. The problem of a significant yield gap between small and large enterprises has been identified. In particular, it was found that grain yields in small enterprises are 30.28% lower than in large ones. The deviation in soybean yields between large and small enterprises is 23.62%, rapeseed – 17.03%, and sunflower – 9.64%. The trends in grain and oilseed exports before and after the full-scale military invasion are analyzed. It was found that at the beginning of full-scale invasion, there was a sharp drop in the shares of the value of grain and oilseed exports in total domestic exports. The export dynamics indicate a decline in wheat and maize export volumes at the onset of the war followed by their gradual recovery, whereas the export of oilseeds continued to grow even at the beginning of the full-scale invasion. Further research should focus on substantiating the mechanisms of vertical coordination (contractual relations, cooperation, and integration models) as instruments for enhancing the resilience, efficiency, and balanced development of agri-food supply chains under wartime and post-war conditions.

Keywords: agri-food supply chain, crop production, agri-food products, value added, export.

Постановка проблеми. Україна є одним із ключових гравців на світовому ринку продовольства, від стану розвитку аграрного сектора якого значною мірою залежить глобальна продовольча безпека. Це підкреслює

значний внесок вітчизняного агропродовольчого виробництва у забезпечення стабільності постачань продуктів харчування. Крім того, аграрний сектор є одним із провідних в економіці країни і його ефективне функціону-

вання визначає стабільність всієї економічної системи України.

Повномасштабна військова агресія зумовила глибокі структурні деформації агропромислового сектору України та дестабілізувала налагоджені ланцюги постачання агропродовольчої продукції, насамперед у рослинництві. Як наслідок, постає науково-практична проблема, що полягає у відсутності інтегрованої діагностики та узгоджених критеріїв оцінювання ефективності й стійкості ланцюгів постачання рослинницької продукції в умовах пролонгованих шоків. У контексті зазначеного першочерговим завданням є не пошук та впровадження розрізнених інструментів підтримки компонентів агропродовольчих ланцюгів, а системна їх діагностика від сільськогосподарського виробника до роздрібної торгівлі та експорту для виявлення його вузьких місць і вразливостей. Результати такого оглядового аналізу слугуватимуть підґрунтям для окреслення пріоритетних напрямів підвищення ефективності та стійкості агропродовольчих ланцюгів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковій та аналітичній літературі значна увага приділяється впливу воєнних дій на агропродовольчі ланцюги постачання України. У звітах Європейської комісії відзначено, що війна стала ключовим чинником порушення логістики, зниження конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників через високі витрати на енергоносії та добрива, а також підвищення ризиків продовольчої безпеки у світі [1]. Дослідники Р. Нейтер, С. Зоря та О. Муляр оцінили збитки, втрати та потреби сільського господарства через повномасштабне вторгнення російської федерації [24]. Н. Куцмус, Т. Зінчук, Т. Усюк, О. Прокопчук та Т. Паламарчук оцінили втрати територій, складських потужностей, а також зміни в експорті сільськогосподарської сировини, цінах та продовольчій безпеці на початку повномасштабного вторгнення [4].

Науковці Київської школи економіки спільно із Всесвітньою продовольчою програмою проаналізували ланцюги створення вартості для пшениці та насіння сояшиника з акцентом на дрібних фермерів та переробників поблизу лінії фронту [5]. Науковці О. Сопотько, А. Петрун зазначають, що основними проблемами у забезпеченні стійкості ланцюгів постачання на початок вторгнення були стрибок цін на деякі види сільськогосподарської сировини, обмежений доступ виробників до добрив, збої у логістиці, що вимагає фор-

мування ефективних механізмів управління ланцюгами постачання [25]. К. Копішиська та А. Грабина узагальнюють основні напрями розвитку сталих ланцюгів постачання в агросекторі ЄС [23], які слід враховувати у процесі розвитку вітчизняних агропродовольчих ланцюгів.

Незважаючи на беззаперечну наукову цінність перелічених та інших результатів дослідження, наразі актуальним залишається оперативне відслідковування змін у функціонуванні ланцюгів постачання із акцентом на продукції рослинництва, яка наразі формує основу забезпечення національної та глобальної продовольчої безпеки і вітчизняного експортного потенціалу. Крім того, важливим є пошук потенційних джерел підвищення виробничої ефективності та структурної збалансованості агропродовольчих ланцюгів постачання рослинницької продукції.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз сучасного стану та визначення ключових трендів розвитку ланцюгів агропродовольчих постачання рослинницької продукції в Україні. Дослідження спрямоване на ідентифікацію основних викликів та можливостей, що виникають зокрема у період воєнних дій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агропромисловий сектор є ключовим драйвером розвитку економіки України. У галузях сільського, лісового та рибного господарства формується майже 13 % ВВП України, що перевищує лише частка ВВП створена у переробній промисловості і торгівлі. Однак, хоча питома вага сільського, лісового та рибного господарства у ВВП країни зросла з 9,31 % у 2020 р. до 12,90 % у 2024 р., у порівнянні з 2021 роком вона зменшилась на 8,22% (табл. 1). Це свідчить про значні виклики для первинної ланки агропродовольчого ланцюга постачання, зокрема для виробників сільськогосподарської сировини, спричинені руйнуванням інфраструктури, окупацією територій та іншими наслідками воєнних дій.

Водночас, інші ланки ланцюгів постачання агропродовольчої продукції демонструють значне зростання, що свідчить про їх поступову адаптацію до нових умов. Наприклад, частку ВВП формована у переробній промисловості (яка включає переробку сільськогосподарської сировини) зросла на 14,93 % у 2024 р. порівняно з 2021 р. Аналогічно, оптова та роздрібна торгівля продемонструвала приріст на 21,92 % у 2024 р. порівняно з 2021 р.

Таблиця 1

Динаміка структури ВВП України, %

Галузь економіки	2020	2021	2022	2023	2024	Відхилення 2024 р. від 2021 р.
Сільське, лісове та рибне господарство	9,31	14,05	10,64	11,86	12,90	-8,22
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	4,57	8,32	5,44	6,71	7,28	-12,52
Переробна промисловість	10,10	13,28	9,44	13,05	15,26	14,93
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	2,91	4,29	5,45	7,32	8,49	98,13
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,39	0,45	0,38	0,42	0,44	-2,05
Будівництво	2,83	3,56	1,64	2,46	3,04	-14,54
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	13,94	17,58	15,29	20,50	21,43	21,92
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6,22	6,99	5,37	6,85	8,36	19,56
Інші галузі економіки	49,74	60,59	70,44	87,81	104,20	71,98

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [16; 26]

Дані рис. 1 свідчать про те, що у 2022–2024 рр. спостерігалось перерозподілення доданої вартості розрахованої за витратами від первинної ланки – сільського господарства – до наступних складових ланцюга. Якщо у 2021 р. частка сільського господарства в ланцюгу постачання продукції рослинництва становила 42,7 %, то у 2023 р. вона скоротилася до 21,7 %, передусім, через зменшення розміру доданої вартості на 58 % (рис. 1). Варто зазначити, що таке різке зниження доданої вартості спостерігається лише порівняно із 2021 р., коли цей показник досяг рекордного значення і перевищив рівень попереднього – 2020 – року понад як удвічі. Водночас, частка оптової та роздрібної торгівлі зросла з 36,6 % до 51,9 %, ставши домінуючою ланкою.

Переробна промисловість, яка є ключовою у процесі формування доданої вартості у межах продуктових ланцюгів продуктів харчування, не тільки відновилася після спаду у 2022 р., а й зросла на 1,3 % у 2023 р. порівняно з 2021 р. Частка доданої вартості створена у переробній промисловості збільшилася на 24,36 %. Така динаміка свідчить про гнучкість та здатність сектору адаптуватися до умов війни.

Критично важливим елементом адаптації стала логістика та торгівля. Додана вартість у транспортній сфері зросла на 8,9 % у 2023 р.

порівняно з 2021 р., а її частка в загальному ланцюгу постачання збільшилася на 33,7 %. Такі зміни можуть бути спричинені зростанням витрат та ефективності нових, диверсифікованих логістичних маршрутів. Найбільший приріст продемонструвала оптова та роздрібна торгівля, додана вартість у якій зросла на 15,5 % у грошовому вимірі.

Зменшення доданої вартості в сільському господарстві після воєнної агресії, передусім, пояснюється скороченням виробництва та посівних площ ключових сільськогосподарських культур, що створило ризики для продовольчої безпеки та експортного потенціалу країни. Зокрема, мало місце значне зменшення як посівних площ, так і обсягів виробництва зернових і зернобобових культур. Їх посівна площа зменшилася на 30,36 % у 2024 р. порівняно з 2021 р., а обсяг виробництва – на 34,61 %. Це вказує на значні виклики для первинних виробників у ланцюгу постачання через воєнні дії.

На відміну від зернових і зернобобових культур, посівна площа олійних культур у 2024 р. збільшилася на 1,10 % порівняно з довоєнним періодом. Водночас, обсяг виробництва олійних знизився на 7,04 %. Така різниця у характері змін обсягів виробництва та посівної площі зумовлена зменшенням рівня урожайності олійних з 25,3 ц/га у 2021 р. до 23,4 ц/га у 2024 р.

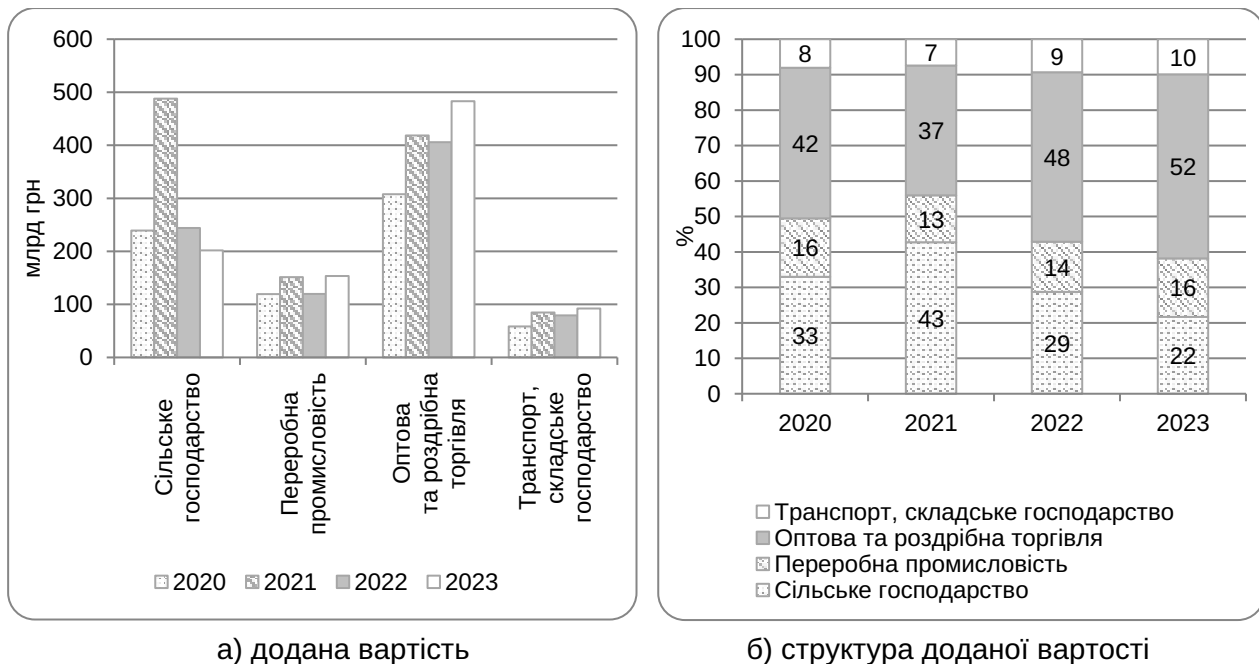

Рис. 1. Динаміка доданої вартості у розрізі складових ланцюгів постачання продукції рослинництва

Джерело: розраховано та побудовано за даними Державної служби статистики України [16]

Динаміка виробництва основних видів сільськогосподарської продукції рослинництва Таблиця 2

Вид продукції	2020	2021	2022	2023	2024	Відхилення 2024 р. від 2021 р.
<i>Посівна площа, тис. га</i>						
Зернові та зернобобові культури	15392	15995	12171	10985	11139	-30,36
Олійні культури	10102	8997,7	8095,2	8638,3	9096,8	1,10
Овочеві культури	464	460	378	397	28*	—
Плоди та ягоди	219	217	193	187	41*	—
<i>Обсяг виробництва, тис. т</i>						
Зернові та зернобобові культури	64933	86010	53864	59772	56246	-34,61
Олійні культури	18501,1	22896,9	18137,9	21822,9	21284,8	-7,04
Овочеві культури	9653	9935	7512	8297	1035*	—
Плоди та ягоди	2024	2235	1995	1996	311*	—

Примітка: * – дані наведено за категорією "підприємства". Оцінки показників за категорією "господарства населення" не наведено через їх недостатню якість у зв'язку з відсутністю необхідних для розрахунків джерел статистичної інформації та адміністративних даних

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [17–22; 26]

У контексті дослідження виробництва сільськогосподарської продукції як базового елемента ланцюгів постачання агропродовольчої продукції важливою є оцінка ефективності функціонування різних за розмірами сільськогосподарських виробників. Це дасть

можливість ідентифікувати поточні проблеми різних типів виробників. В основу групування виробників за розмірами покладено методику, запропоновану представництвом ФАО в Україні методику, відповідно до якої до малих підприємств віднесено виробників із зібраною

площею до 500 га, до середніх – 500–1000 га, до великих підприємств – понад 1000 га [2]. Водночас, враховуючи існування значної кількості підприємств до 500 га їх розподілено на виробників із площею до та понад 200 га.

Результати проведеного аналізу свідчать про те, що найменша за кількістю підприємств група великих виробників (понад 1000 га) виробляє основний обсяг сільськогосподарської продукції, тоді як найчисельніша група малих підприємств (до 200 га) має значно меншу частку обсягів виробленої продукції у загальному виробництві (табл. 3).

Проблемою для малих підприємств є невисока ефективність виробництва зумовлена порівняно низькою порівняно з великими виробниками врожайність. Зокрема, у виробництві зернових та зернобобових підприємства із зібраною площею до 200 га, що становлять 68,8 % від загальної кількості, виробляють лише 8,8 % від усього її обсягу. Натомість, на великі підприємства (понад 1000 га) припадає лише 8,5 % їх загальної кількості, але виробляють вони 62,5 % зернових культур. Цей розрив у продуктивності стає ще більш очевидним при аналізі показ-

Таблиця 3

Показники виробництва сільськогосподарських підприємств, 2024 р.

Група підприємств за зібраною площею	Кількість підприємств		Обсяг виробництва		Урожайність
	одиниць	у % до загальної кількості	тис. т	у % до загального обсягу	ц/га
Зернові та зернобобові					
До 200 га	16289	68,8	3962,5	8,8	44,1
200,1–500 га	3331	14,1	5505,9	12,2	51,0
500,1–1000 га	2037	8,6	7401,7	16,5	51,5
Понад 1000 га	2033	8,5	28099,8	62,5	57,5
Відхилення великих підприємств від малих, %	-87,52	-87,65	609,14	610,23	30,28
Соя					
До 200 га	10867	80,9	1299,3	20,7	21,8
200,1–500 га	1552	11,6	1143	18,1	23,7
500,1–1000 га	543	4	923,1	14,6	24,5
Понад 1000 га	467	3,5	2941,2	46,6	27,0
Відхилення великих підприємств від малих, %	-95,70	-95,67	126,37	125,12	23,62
Ріпак					
До 200 га	3949	70,1	790,8	22,1	26,7
200,1–500 га	1143	20,3	970,7	27,1	27,1
500,1–1000 га	343	6,1	667,6	18,7	28,5
Понад 1000 га	195	3,5	1146,1	32,1	31,3
Відхилення великих підприємств від малих, %	-95,06	-95,01	44,93	45,25	17,03
Соняшник					
До 200 га	13354	72,5	1693,9	17,4	21,0
200,1–500 га	2903	15,7	2063,1	21,3	22,3
500,1–1000 га	1308	7,1	2062,3	21,3	22,5
Понад 1000 га	869	4,7	3879	40,0	23,1
Відхилення великих підприємств від малих, %	-93,49	-93,52	129,00	129,89	9,64

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [9]

ників урожайності: урожайність зернових у малих підприємств становить 44,1 ц/га, тоді як у великих вона досягає 57,5 ц/га, що на 30,28 % вище.

Ситуація з олійними культурами також підкреслює існуючі диспропорції. Хоча група малих виробників сої є найчисельнішою (80,9 % від загальної кількості виробників сої), ріпаку (70,1 %) та соняшника (72,5 %), їх внесок у загальний обсяг виробництва є відносно невеликим. У виробництві насіння соняшника частка підприємств із площею до 200 га становить лише 17,4 %, тоді як великі підприємства виробляють 40,0 % насіння. Аналогічно, у виробництві сої та ріпаку частка великих підприємств становить 46,6 % та 32,1 %. Урожайність олійних культур у великих підприємствах також значно вища. Відхилення у врожайності сої між великими та малими підприємствами становить 23,62 %, ріпаку – 17,03 %, а соняшника – 9,64 %. Це вказує на те, що у виробництві цих культур, які є експортно орієнтованими, існує значний потенціал для зростання ефективності малих та середніх виробників через впровадження інструментів та методів підвищення рівня урожайності.

Відповідно до результатів проведеного аналізу значний розрив між рівнями урожайності зернових та зернобобових культур у малих та великих підприємствах спостерігався і до повномасштабного вторгнення РФ

на територію України (рис. 2, а). Водночас, з 2021 р. він почав скорочуватися у середньому на 9,7 % щорічно. У 2018 р. відхилення в урожайності великих господарств від малих становило 57,92 %, тоді як у 2024 р. цей показник зменшився до 30,28 %, досягнувши найнижчого рівня за аналізований період.

Що ж стосується динаміки урожайності олійних культур, то в умовах військової агресії відбулася значна адаптація малих і середніх підприємств. У 2022 р. урожайність олійних суттєво скоротилась, проте вже у 2023 р. цей показник повернувся до довоєнного рівня як у малих, так і у великих підприємствах (рис. 2, б). Розрив у їх рівнях урожайності олійних у малих та великих підприємствах збільшився до 22,01 % у 2022 р., що, ймовірно, є наслідком початкового шоку та руйнування логістики. Однак, у наступні роки малі виробники скоротили цей розрив до 13,90 % у 2024 р.

Стратегічне значення аграрного сектора в цілому та рослинництва зокрема у забезпеченні розвитку економіки України пов'язане із експортною орієнтацією виробництва зернових та олійних культур. Динаміка частки експорту сільськогосподарської продукції у 2020–2024 р. демонструє значну вразливість та високу адаптаційну здатність виробників та експортерів. Початкова блокада Чорноморських портів у 2022 р. призвела до різкого падіння часток вартості експорту зернових та

а) зернові та зернобобові культури

б) олійні культури

Рис. 2. Динаміка урожайності зернових та зернобобових культур у малих та великих підприємствах

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [9–15]

олійних культур у загальному вітчизняному експорті, які знизилася відповідно на 4 та 8 в. п. відносно показників 2021 р. (рис. 3). Однак, уже у 2024 р. частка вартості експортованих зернових та олійних культур у загальній вартості вітчизняного експорту зросла 42 % проти 37 % у 2023 р.

Водночас, результати аналізу обсягів експорту зернових і зернобобових культур демонструють гнучкість відповідних ланцюгів постачання в умовах війни. Обсяг експорту пшениці у 2022 р. знизився до 11,22 млн т, що становить менше половини від обсягу 2021 року (рис. 4, а). Однак, завдяки відновленню існуючих та формуванню нових логістичних маршрутів, у 2024 р. обсяг експорту пшениці відновився до 20,66 млн т, що навіть перевищує показники 2021 р. Експорт кукурудзи, хоча й скоротився у 2021 р., демонстрував відносну стабільність у 2022–2023 рр. і у 2024 р. досяг пікового значення 29,63 млн т, підтверджуючи ефективність нових логістичних рішень.

На відміну від експорту зернових та зернобобових культур, обсяг експортованих олійних продовжив тенденцію до зростання, розпочату у 2021 р. (рис. 4, б). Зокрема, у 2023 р. експорт сої досяг рекордних 3,49 млн т. Аналогічно, експорт ріпаку також продовжував зростати, досягнувши 3,88 млн т у 2024 р.

Таким чином, результати проведеного аналізу засвідчили, що воєнні дії суттєво

трансформували агропродовольчі ланцюги постачання рослинницької продукції в Україні, зменшивши роль сільськогосподарського виробництва та посиливши значення торговельного сегменту. Виявлений розрив між урожайністю малих і великих підприємств становить серйозну проблему для збалансованого розвитку сектору, тоді як різновекторна динаміка експорту зернових і олійних культур свідчить про наявність адаптаційного потенціалу. Це визначає необхідність пошуку інституційних рішень, здатних забезпечити стійкість і конкурентоспроможність агропродовольчих ланцюгів у довгостроковій перспективі.

Висновки. В умовах воєнних викликів агропродовольчі ланцюги постачання зазнали суттєвих трансформацій. Зокрема скоротилися посівні площі та обсяги виробництва базових культур, майже удвічі зменшилася частка доданої вартості, сформованої у сільському господарстві. Проблемою є значний розрив між урожайністю малих і великих підприємств, що обмежує конкурентоспроможність невеликих виробників та знижує ефективність сектору. Динаміка експорту свідчить про скорочення експортованих обсягів пшениці та кукурудзи на початку війни та їх поступове відновлення, тоді як експорт олійних культур зростав навіть на початку повномасштабного вторгнення, що підтверджує адаптаційні мож-

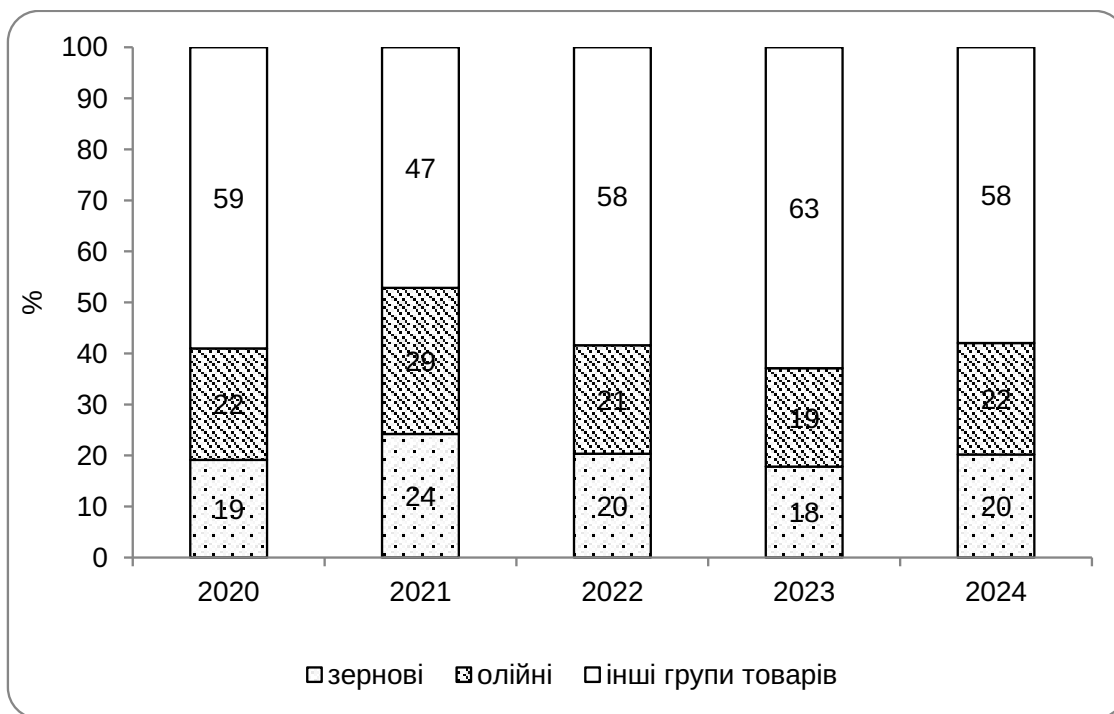
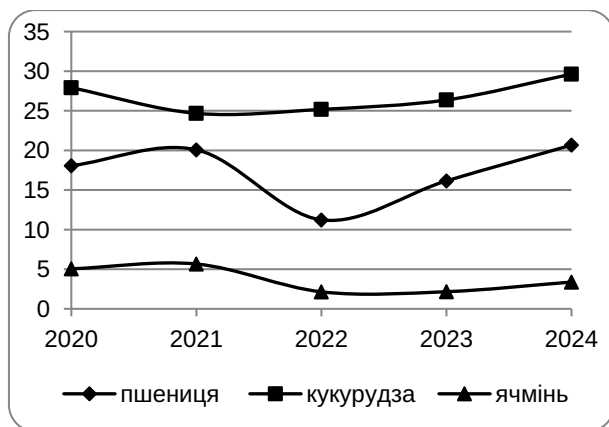
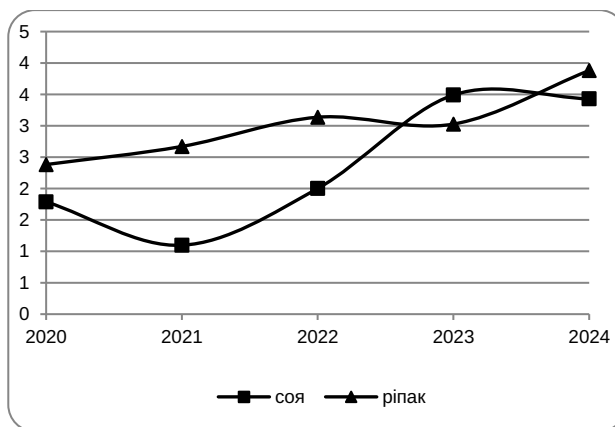

Рис. 3. Структура вартості вітчизняного експорту

Джерело: побудовано за даними ITC Trade Map [3]

а) зернові та зернобобові культури

б) олійні культури

Рис. 4. Динаміка обсягу експорту основних видів продукції рослинництва, млн т

Джерело: побудовано за даними ITC Trade Map [3]

ливості агропродовольчих ланцюгів України. Подальші дослідження доцільно зосередити на обґрунтуванні механізмів вертикальної координації – контрактних відносин, коопера-

ції та інтеграційних моделей – як інструментів підвищення стійкості, ефективності та збалансованого розвитку агропродовольчих ланцюгів у воєнних і поствоєнних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. European Commission. *Short-term outlook: War in Ukraine continues to impact EU farmers*. DG Agriculture and Rural Development, 2023. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/media/news/short-term-outlook-report-war-ukraine-continues-impact-eu-farmers-2023-03-30_en (дата звернення: 22.08.2025).
2. FAO Country Office in Ukraine. *Beyond Size: Rethinking Farm Typologies in the Ukrainian Context*. 2024. URL: <https://surl.li/uiakem> (дата звернення: 22.08.2025).
3. International Trade Centre. *Trade Map* : база даних міжнародної торгівлі. URL: <https://www.trademap.org/> (дата звернення: 20.08.2025).
4. Kutsmus N., Zinchuk T., Usiuk T., Prokopchuk O., Palamarchuk T. War in Ukraine: Impact on global agri-food trade. *Scientific Horizons*. 2024. Vol. 27. No. 3. P. 130–142.
5. World Food Programme; Kyiv School of Economics. *Ukraine: Wheat flour and sunflower oil value chains analysis*. WFP & KSE, 2024. URL: <https://surl.li/ixbzft> (дата звернення: 22.08.2025).
6. Державна служба статистики України. *Валовий внутрішній продукт у 2022 році*. Київ. 2023. URL: <https://surl.li/xdunqv> (Дата звернення: 20.08.2025).
7. Державна служба статистики України. *Валовий внутрішній продукт у 2023 році*. Київ. 2024. URL: <https://surl.li/gwwcvv> (Дата звернення: 20.08.2025).
8. Державна служба статистики України. *Валовий внутрішній продукт у 2024 році*. Київ. 2025. URL: <https://surl.li/jpixnd> (Дата звернення: 20.08.2025).
9. Державна служба статистики України. *Групування підприємств за розмірами зібраної площі основних сільськогосподарських культур у 2024 році* : статистичні дані. Київ, 2025. URL: <https://surl.li/xhsnol> (дата звернення: 20.08.2025).
10. Державна служба статистики України. *Групування підприємств за розмірами зібраної площі основних сільськогосподарських культур у 2023 році* : статистичні дані. Київ, 2024. URL: <https://surl.li/mmbzmk> (дата звернення: 20.08.2025).
11. Державна служба статистики України. *Групування підприємств за розмірами зібраної площі основних сільськогосподарських культур у 2022 році* : статистичні дані. Київ, 2023. URL: <https://surl.li/coaczl> (дата звернення: 20.08.2025).
12. Державна служба статистики України. *Групування підприємств за розмірами зібраної площі основних сільськогосподарських культур у 2021 році* : статистичні дані. Київ, 2022. URL: <https://surl.li/sbgzxx> (дата звернення: 20.08.2025).

13. Державна служба статистики України. *Групування підприємств за розмірами зібраної площі основних сільськогосподарських культур у 2020 році* : статистичні дані. Київ, 2021. URL: <https://surli.it/nawetp> (дата звернення: 20.08.2025).
14. Державна служба статистики України. *Групування підприємств за розмірами зібраної площі основних сільськогосподарських культур у 2020 році* : статистичні дані. Київ, 2021. URL: <https://surli.li/qflepm> (дата звернення: 20.08.2025).
15. Державна служба статистики України. *Групування підприємств за розмірами зібраної площі основних сільськогосподарських культур у 2018 році* : статистичні дані. Київ, 2019. URL: <https://surli.li/lijqrq> (дата звернення: 20.08.2025).
16. Державна служба статистики України. *Додана вартість за витратами виробництва суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (2013-2023)*. Київ, 2024. URL: <https://surli.it/nvqtev> (дата звернення: 21.08.2025).
17. Державна служба статистики України. *Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур за їх видами та по регіонах у 2024 році*. Київ, 2025. URL: <https://surli.li/tgdmgb> (дата звернення: 20.08.2025).
18. Державна служба статистики України. *Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур за їх видами та по регіонах у 2023 році*. Київ, 2024. URL: <https://surli.li/muduvu> (дата звернення: 20.08.2025).
19. Державна служба статистики України. *Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур за їх видами та по регіонах у 2022 році*. Київ, 2023. URL: <https://surli.li/wioux> (дата звернення: 20.08.2025).
20. Державна служба статистики України. *Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур за їх видами та по регіонах у 2021 році*. Київ, 2022. URL: surli.cc/vslwem (дата звернення: 20.08.2025).
21. Державна служба статистики України. *Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур за їх видами та по регіонах у 2020 році*. Київ, 2021. URL: <https://surli.cc/ztgaaw> (дата звернення: 20.08.2025).
22. Державна служба статистики України. *Продукція рослинництва, 1991–2020 рр.* : статистичні дані. Київ, 2020. URL: <https://surli.cc/dcsulf> (дата звернення: 20.08.2025).
23. Копішиська К., Грабина А. Розвиток сталих ланцюгів постачання в агросекторі ЄС // VI міжнародна науково-практична конференція «бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи». 2025. URL: <https://surli.li/vcfhup> (дата звернення: 22.08.2025).
24. Нейтер Р., Зоря С., Муляр О. Збитки, втрати та потреби сільського господарства через повномасштабне вторгнення. 2024. KSE. URL : https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/02/RDNA3_ukr.pdf.
25. Сопочко О. Ю., Петунін А. В. Особливості управління ланцюгами постачань продуктів харчування в умовах воєнного стану в Україні. *ECONOMICS: time realities*. 2022. № 4 (62). С. 5–14.
26. Статистичний щорічник України за 2021 рік : Статистичний збірник / за ред. І. Є. Вернера. Київ : Державна служба статистики України, 2022. URL: <https://surli.cc/bxaklf> (дата звернення: 20.08.2025).

REFERENCES:

1. European Commission. *Short-term outlook: War in Ukraine continues to impact EU farmers*. DG Agriculture and Rural Development, 2023. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/media/news/short-term-outlook-report-war-ukraine-continues-impact-eu-farmers-2023-03-30_en (дата звернення: 22.08.2025).
2. FAO Country Office in Ukraine. *Beyond Size: Rethinking Farm Typologies in the Ukrainian Context*. 2024. URL: <https://surli.li/uiakem> (дата звернення: 22.08.2025).
3. International Trade Centre. *Trade Map* : база даних міжнародної торгівлі. URL: <https://www.trademap.org/> (дата звернення: 20.08.2025).
4. Kutsmus N., Zinchuk T., Usiuk T., Prokopchuk O., Palamarchuk T. War in Ukraine: Impact on global agri-food trade. *Scientific Horizons*. 2024. Vol. 27. No. 3. P. 130–142.
5. World Food Programme; Kyiv School of Economics. *Ukraine: Wheat flour and sunflower oil value chains analysis*. WFP & KSE, 2024. URL: <https://surli.li/ixbzft> (accessed August 20, 2025).
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. *Valovyi vnutrishnii produkt u 2022 rotsi* [Gross domestic product in 2022]. Kyiv. 2023. URL: <https://surli.lu/xdunqv> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. *Valovyi vnutrishnii produkt u 2023 rotsi* [Gross domestic product in 2023]. Kyiv. 2024. URL: <https://surli.li/gwwcvv> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).

8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Valovi vnutrishnii produkt u 2024 rotsi [Gross domestic product in 2024]. Kyiv. 2025. URL: <https://surl.li/jpixnd> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Hrupuvannia pidpriemstv za rozmiramy zibranoi ploshchi osnovnykh silskohospodarskykh kultur u 2024 rotsi : statystychni dani [Grouping of enterprises by the size of the cultivated area of main agricultural crops in 2024: statistical data]. Kyiv. 2025. URL: <https://surl.li/xhsnol> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Hrupuvannia pidpriemstv za rozmiramy zibranoi ploshchi osnovnykh silskohospodarskykh kultur u 2023 rotsi : statystychni dani [Grouping of enterprises by the size of the cultivated area of main agricultural crops in 2023: statistical data]. Kyiv. 2024. URL: <https://surl.li/mmbzmk> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Hrupuvannia pidpriemstv za rozmiramy zibranoi ploshchi osnovnykh silskohospodarskykh kultur u 2022 rotsi : statystychni dani [Grouping of enterprises by the size of the cultivated area of main agricultural crops in 2022: statistical data]. Kyiv. 2023. URL: <https://surl.li/coaczl> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
12. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Hrupuvannia pidpriemstv za rozmiramy zibranoi ploshchi osnovnykh silskohospodarskykh kultur u 2021 rotsi : statystychni dani [Grouping of enterprises by the size of the cultivated area of main agricultural crops in 2021: statistical data]. Kyiv. 2022. URL: <https://surl.li/sbgzxx> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
13. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Hrupuvannia pidpriemstv za rozmiramy zibranoi ploshchi osnovnykh silskohospodarskykh kultur u 2020 rotsi : statystychni dani [Grouping of enterprises by the size of the cultivated area of main agricultural crops in 2020: statistical data]. Kyiv. 2021. URL: <https://surl.li/nawetp> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
14. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Hrupuvannia pidpriemstv za rozmiramy zibranoi ploshchi osnovnykh silskohospodarskykh kultur u 2019 rotsi : statystychni dani [Grouping of enterprises by the size of the cultivated area of main agricultural crops in 2019: statistical data]. Kyiv. 2020. URL: <https://surl.li/qflepm> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
15. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Hrupuvannia pidpriemstv za rozmiramy zibranoi ploshchi osnovnykh silskohospodarskykh kultur u 2018 rotsi : statystychni dani [Grouping of enterprises by the size of the cultivated area of main agricultural crops in 2018: statistical data]. Kyiv. 2019. URL: <https://surl.li/lijqrq> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
16. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Dodana varist za vytratamy vyrobnytstva subiektiv hospodariuvannia za vydamy ekonomichnoi diialnosti (2013-2023). [Value added by production costs of business entities by type of economic activity (2013-2023)]. Kyiv. 2024. URL: <https://surl.li/nvqtev> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
17. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ploshchi, valovi zbory ta urozhainist silskohospodarskykh kultur za yikh vydamy ta po rehionakh u 2024 rotsi. [Areas, gross harvests and yields of agricultural crops by species and by region in 2024]. Kyiv. 2025. URL: <https://surl.li/tgdmgb> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
18. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ploshchi, valovi zbory ta urozhainist silskohospodarskykh kultur za yikh vydamy ta po rehionakh u 2023 rotsi. [Areas, gross harvests and yields of agricultural crops by species and by region in 2023]. Kyiv. 2022. URL: <https://surl.li/muduvu> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
19. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ploshchi, valovi zbory ta urozhainist silskohospodarskykh kultur za yikh vydamy ta po rehionakh u 2022 rotsi. [Areas, gross harvests and yields of agricultural crops by species and by region in 2022]. Kyiv. 2023. URL: <https://surl.li/wiouex> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
20. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ploshchi, valovi zbory ta urozhainist silskohospodarskykh kultur za yikh vydamy ta po rehionakh u 2021 rotsi. [Areas, gross harvests and yields of agricultural crops by species and by region in 2021]. Kyiv. 2022. URL: <https://surl.li/ccdswlf> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
21. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ploshchi, valovi zbory ta urozhainist silskohospodarskykh kultur za yikh vydamy ta po rehionakh u 2020 rotsi. [Areas, gross harvests and yields of agricultural crops by species and by region in 2020]. Kyiv. 2021. URL: <https://surl.li/cztgaaw> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
22. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Produktsiia roslynnytstva, 1991–2020 rr. [Crop production, 1991–2020]. Kyiv. 2021. URL: <https://surl.li/ccdswlf> (accessed August 20, 2025) (in Ukrainian).
23. Kopishyska K., Hrabyna A. (2025) Rozvytok stalykh lantsiuhiv postachannia v ahrosektori YeS [Development of sustainable supply chains in the EU agricultural sector] // VI mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Biznes, innovatsii, menedzhment: problemy ta perspektyvy». URL: <https://surl.li/vcfhyp> (accessed August 22, 2025) (in Ukrainian).

24. Neiter R., Zoria S., Muliar O. (2024) Zbytky, vtraty ta potreby silskoho hospodarstva cherez povnomasshtabne vtorhnennia [Damages, losses and needs of agriculture due to full-scale invasion]. KSE. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/02/RDNA3_ukr.pdf (accessed August 22, 2025) (in Ukrainian).
25. Sopotsko O. Yu., Petunin A. V. (2022) Osoblyvosti upravlinnia lantsiuhamy postachan produktiv kharchuvannia v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Peculiarities of food supply chain management under martial law in Ukraine]. ECONOMICS: time realities. № 4 (62). S. 5–14 (in Ukrainian).
26. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2021 rik : Statystychnyi zbirnyk (2022) [Statistical Yearbook of Ukraine for 2021: Statistical Collection] / edited. by I. Ye. Verner. Kyiv : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2022. URL: <https://surli.cc/bxaklf> (data zvernennia: 20.08.2025) (in Ukrainian).